

S Y L W E T K I E N T O M O L O G Ó W

WIAD. ENTOMOL., T. 1, NR 1: 51-56
WARSZAWA — WROCŁAW 1980

JANUSZ ANTONI CZYŻEWSKI

Działalność naukowa Romana Kuntzego w dziedzinie entomologii

Twórczość badawcza Romana Kuntzego (1902 - 1944), profesora zoologii w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego¹, zajęła czołowe miejsce w dorobku polskiej i europejskiej nauki pierwszej połowy XX w. Była ona niezwykle bogata i wszechstronna, zwłaszcza w dziedzinie entomologii.

Profesor Roman Kuntze (Fot. Marian Bąkowski, Warszawa 1941)

¹ Przebieg życia i działalności oraz charakterystykę postaci Uczzonego znajdzie czytelnik w szkicach biograficznych: Kapuściński (1949), Gieysztor (1958), Czyżewski (1969, 1971, 1974, 1976).

Owoce pierwszych dociekań teoretycznych i prac eksperymentalnych uczonego jest rewizja pojęć i próba biometrycznego opracowania zagadnienia ras biegacza *Carabus cancellatus* na ziemiach polskich (Kuntze 1923 a), studia biostatystyczne nad zmiennością geograficzną biegacza *Carabus arvensis* (Kuntze 1928a) oraz rozprawy na temat analizy genetycznej zmienności barwnej gatunku, chrząszcza *Melasoma aenea* (Kuntze 1923b, 1924a) i motyla *Dendrolimus pini* (Kuntze i Poluszyński 1929).

Właściwe zainteresowania młodego przyrodnika szły jednak w kierunku badań faunistyczno-fizjograficznych, prowadzonych w oparciu przede wszystkim o wybrane grupy owadów, a więc niektóre prostoskrzydłe (z rodzin *Locustidae*, *Acridiidae*, *Gryllidae*), chrząszcze (początkowo z rodzin *Elateridae* i *Chrysomelidae*, później również *Buprestidae*, *Cerambycidae* i *Curculionidae*), błonkówki (głównie z rodzin *Apidae*, *Sphecidae*, *Vespidae* i *Formicidae*) i muchówki (z rodzin *Syrphidae*, *Asilidae*, *Conopidae*, *Bombyliidae*). Wynikiem wieloletnich badań jest czterdzieści pięć prac oryginalnych i rozpraw oraz szkiców zoogeograficznych, ogłoszonych w latach 1923 - 1939 w czasopismach krajowych i zagranicznych².

Głównym dziełem życia Romana Kuntzego są studia porównawcze nad fauną kserotermiczną na Podolu, w Brandenburgii, Austrii i Szwajcarii (Kuntze 1931) oraz zarys zoogeografii Podola (Kuntze i Noskiewicz 1938, Noskiewicz 1948). W przytoczonej rozprawie i wymienionym dziele przebiega szczególne zainteresowanie naszego znakomitego uczonego problemem wpływu gospodarki rolniczej na zaistniałe zmiany w przyrodzie.

W latach 1938 - 1939 Roman Kuntze podjął systematyczne badania faunistyczno-fizjograficzne na Mazowszu i już na wstępie wykrył relikto-we stanowiska fauny stepowej w dolinie środkowej i dolnej Wisły (Kuntze 1939).

Roman Kuntze był powszechnie uznanym i cenionym znawcą chrząszczy z grupy susówek (z rodziny *Chrysomelidae* i podrodziny *Halticinae*), a faunistyczno-fizjograficzną charakterystykę ich występowania w Polsce i wnikliwe rozważania zoogeograficzne ujął w trzech kolejnych doniesieniach (Kuntze 1928b, 1930, 1939).

Roman Kuntze poświęcił osobne rozprawy omówieniu zagadnienia masowych pojawów owadów, ich przyczyn i wyłaniających się zadań dla entomologii stosowanej (Kuntze 1924b, 1929b, 1936c). Wypowiedział

² Wykaz ważniejszych publikacji naukowych Romana Kuntzego obejmuje około 100 pozycji. Ponadto znacznie przekraczają liczbę dalszych 100 pozycji notatki na aktualne tematy, recenzje prac badawczych i podręczników oraz krótkie referaty omawiające postępy i zdobycze wiedzy w kraju i za granicą.

w nich poglądy, że etyczne i estetyczne motywy wskazują jako ideał przyszłości harmonijne współzycie człowieka z utrzymującym się w równowadze światem zwierzęcym lasów, pól i ogrodów. Podsumowując przegląd poruszonych zagadnień, stwierdził, że zbliżamy się do momentu, gdy masowe pojawy szkodników tracą charakter niespodziewanych katastrof. Przewidywanie gradacji gatunku i zapobieganie klęskom będzie zadaniem nauki.

Podobnie głęboką treść zawierają rozważania Romana Kuntzego nad podstawowymi zasadami ekologii zwierząt (Kuntze 1934b), jako nowej wówczas gałęzi wiedzy przyrodniczej.

Do znajomości owadów szkodliwych w rolnictwie, ogrodnictwie i leśnictwie Roman Kuntze przyczynił się w sposób zasadniczy przez opracowanie krytycznego przeglądu szkodników z rzędu chrząszczy, zarejestrowanych w Polsce w latach 1919 - 1933 (Kuntze 1936a).

W latach 1940 - 1944 Roman Kuntze prowadził obserwacje nad wieloma owadami występującymi wtedy masowo na roślinach warzywnych. Dużo uwagi poświęcił gatunkom szczególnie szkodliwym w uprawie roślin na nasiona. Tu na plan pierwszy wysunął się problem skutecznego zwalczania na plantacjach nasiennych mszycy *Aphis fabae* i słodyszka *Meligethes aeneus*.

W latach 1943 - 1944 Roman Kuntze przeprowadził wnikliwe obserwacje nad pluskwiakiem *Adelphocoris lineolatus* i muchówką *Contarinia medicaginis*, sprawcami niskich plonów lucerny w uprawie na nasiona. W sezonie wegetacyjnym 1944 r. dokonał spostrzeżeń na plantacjach wikliny nad szkodliwością przedziorka *Schizotetranychus schizopus*, mszyc *Aphis farinosa*, *Chaitophorus capreae* i *Pterocomma salicis* oraz nie oznaczonych gatunków piewików z rodziny *Cicadellidae*.

Z zakresu entomologii leśnej Roman Kuntze ogłosił notatki na temat występowania niektórych korników, *Scolytidae* (Kozikowski i Kuntze 1925), omówienie zjawiska periodyczności w masowych pojawach chrabąszczy, *Melolontha melolontha* i *Melolontha hippocastani* (Kuntze 1925), notatki o kilku krajowych gatunkach boreczników z rodzajów *Macrodiprion*, *Neodiprion* i *Gilpinia* (Kuntze 1935a).

Na szczególną uwagę zasługują badania biologiczne nad muchówkami *Resseliella piceae* i *Earomyia viridana*, błonkówką *Megastigmus suspectus* i motylem *Dioryctria abietella*, których larwy odżywiają się nasionami w szyszkach jodły (Kozikowski i Kuntze 1936). Wszechstronne obserwacje pozwoliły wyjaśnić szkodliwość i znaczenie gospodarcze poszczególnych gatunków.

Inne prace Romana Kuntze poświęcił pasożytom szkodników leśnych: szczegółowe obserwacje nad pasożytami borecznika *Gilpinia pallida*

(Kuntze 1926), przyczynek do metodyki badania zakażenia pasożytami u poprocha *Bupalus piniarius* (Czerwiński i Kuntze 1930), spostrzeżenia biologiczne nad kilku pasożytami strzygonii *Panolis flammea* (Kuntze 1933). W wyniku badań anatomicznych nad larwami błonkówek z rodziny *Ichneumonidae* (Kuntze 1934a) omówił związek budowy z procesami fizjologicznymi oraz przeprowadził analizę porównawczą z danymi o larwach błonkówek z rodzin *Apidae*, *Formicidae* i *Cynipidae*.

Odrębną grupę publikacji Romana Kuntzego stanowią uwagi o programie nauczania zoologii i entomologii leśnej w kilku uczelniach zagranicznych (Kuntze 1929a), rozważania nad polską nomenklaturą w zakresie entomologii leśnej (Kuntze 1935b), omówienie działalności prof. Zygmunta Mokrzeckiego na polu entomologii leśnej (Kuntze 1936b).

Wkład Romana Kuntzego do nauki polskiej jest bardzo duży. Jego ożywiona i wszechstronna działalność badawcza dostarczyła ogromnego zasobu wiadomości i wskazówek, zwłaszcza do metodyki badań faunistycznych, fizjograficznych i zoogeograficznych, a także wytycznych do metodyki dokonywania rejestracji owadów szkodliwych dla roślin uprawnych i wyznaczania ich zasięgu występowania.

W świetle dorobku naukowego Romana Kuntzego wyraźnie zarysowują się zadania oraz wyłaniają główne kierunki rozwoju polskiej entomologii teoretycznej i stosowanej.

PIŚMIENNICTWO

- Czerwiński E., Kuntze R. 1930. Przyczynek do metodyki badania zakażenia pasożytami u poprocha cetyniaka (*Bupalus piniarius* L.). Sylwan, 48: 135 - 146.
- Czyżewski J. A. 1969. Roman Kuntze i jego wkład do nauki o szkodnikach roślin. Przegł. zool., 13: 297 - 317, tabl. 2.
- Czyżewski J. A. 1971. Roman Marian Kuntze (1902 - 1944), zoolog, profesor Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. Polski Słownik Biograficzny, 16: 203 - 205.
- Czyżewski J. A. 1974. Tablica poświęcona pamięci Profesora Romana Kuntzego. Przegł. zool., 18: 432 - 434.
- Czyżewski J. A. 1976. W 30 rocznicę nazwania imieniem Romana Kuntzego sali wykładowej w Instytucie Zoologicznym Uniwersytetu Wrocławskiego. Przegł. zool., 20: 399 - 411.
- Gieysztor M. 1958. Roman Kuntze, profesor nadzwyczajny zoologii w latach 1937 - 1944. Księga Pamiątkowa SGGW w Warszawie 1906 - 1956, 1: 267 - 270
- Kapuściński S. 1949. Dr Roman Kuntze, profesor zoologii SGGW w Warszawie. Pol. Pismo entomol., 18: 129 - 141.

- Kozikowski A., Kuntze R. 1925. Notatki ipidologiczne z Polski. Pol. Pismo entomol., 4: 18 - 23.
- Kozikowski A., Kuntze R. 1936. Szkodniki nasion jodły, występujące w południowej Polsce. Sylwan, Ser. A, 54: 93 - 112.
- Kuntze R. 1923 a. Rasy biegacza wręgatego (*Carabus cancellatus* Ill.) na ziemiach polskich. Rewizja pojęć i próba biometrycznego opracowania. Pol. Pismo entomol., 2: 63 - 82.
- Kuntze R. 1923 b. Analiza genetyczna gatunku chrząszcza rynnica olchowa (*Melasoma aenea* L.). Część I. Wyróżnienie genotypów i ich modyfikacji. Arch. TN Lwów, Dział III, 2: 411 - 423.
- Kuntze R. 1924 a. Analiza genetyczna gatunku chrząszcza rynnica olchowa (*Melasoma aenea* L.). Część II. Fenotyp a środowisko. Sprawa dominacji. Arch. TN Lwów, Dział III, 3: 245 - 264.
- Kuntze R. 1924 b. Zadania i metody entomologii stosowanej. Przyr. Techn., 3: 101 - 111.
- Kuntze R. 1925. O zjawisku periodycznej różki chrząszczy. Przyr. Techn., 4: 213 - 219.
- Kuntze R. 1926. Pasożyty borecznika jasnobrzuchego (*Lophyrus pallidus* Kl.) w Puszczy Niepołomickiej. Sylwan, 44: 142 - 148.
- Kuntze R. 1928 a. Studia biostatyczne nad zmiennością geograficzną biegacza *Carabus arvensis* Hbst. na ziemiach polskich. Kosmos, 52: 19 - 72, tabl. 1.
- Kuntze R. 1928 b. Przyczynek do znajomości fauny Halticinów południowo-wschodniej Polski. Rozpr. Wiad. Muz. Dzieduszyckich, 10: 87 - 99.
- Kuntze R. 1929 a. Uwagi o programie nauczania zoologii i entomologii lasowej w kilku uczelniach zagranicznych. Sylwan, 47: 488 - 498.
- Kuntze R. 1929b. O niektórych nowszych pojęciach i zagadnieniach entomologii stosowanej. Przyr. Techn., 8: 111 - 117.
- Kuntze R. 1930. Drugi przyczynek do znajomości fauny Halticinów Polski. Pol. Pismo entomol., 9: 40 - 64, tabl. 1.
- Kuntze R. 1931. Studia porównawcze nad fauną kserotermiczną na Podolu, w Brandenburgii, Austrii i Szwajcarii. Arch. TN Lwów, Dział III, 5: 265 - 344.
- Kuntze R. 1933. Über die Verpuppungsweise einiger Parasiten der Kieferneule (*Panolis flammea* Schiff.). Z. angew. Entomol., 20: 425 - 434.
- Kuntze R. 1934 a. Beitrag zur mikroskopischen Anatomie der Ichneumoniden-Larven. Pol. Pismo entomol., 12: 81 - 114, tabl. 2 - 8.
- Kuntze R. 1934 b. Z rozważań nad podstawowymi zasadami ekologii zwierząt. Przyr. Techn., 13: 197 - 208.
- Kuntze R. 1935 a. Notatki o kilku krajowych gatunkach rodzaju borecznik (*Lophyrus*, *Hymenoptera*). Sylwan, Ser. A, 53: 189 - 198.
- Kuntze R. 1935 b. Z rozważań nad polską nomenklaturą w zakresie entomologii lasowej. Sylwan, Ser. B, 53: 203 - 213.
- Kuntze R. 1936 a. Krytyczny przegląd szkodników z rzędu chrząszczy zarejestrowanych w Polsce w latach 1919 - 1933. Roczn. Ochr. Rośl., 3(2): 1 - 116.
- Kuntze R. 1936 b. Działalność Prof. Zygmunta Mokrzeckiego na polu entomologii lasowej. Sylwan, Ser. B, 54: 161 - 175.
- Kuntze R. 1936c. Biologiczne zwalczanie brudnicy nieparki (*Lymantria dispar* L.) w Ameryce Północnej. Przyr. Techn., 15: 513 - 522.
- Kuntze R. 1939. Trzeci przyczynek do znajomości fauny Halticinów Polski. Pol. Pismo entomol., 16 - 17: 94 - 125.

- Kuntze R., Noskiewicz J. 1938. Zarys zoogeografii polskiego Podola. Pr. TN Lwów, Dział II, 4: VIII + 538 ss.
- Kuntze R., Poluszyński G. 1929. Genetische Analyse der Färbungsvariabilität des Kiefernspinners (*Dendrolimus pini* L.). Bull. int. Acad. pol., Cl. math. nat. Sér. B, Sci. nat. (zool.), no 3-7 B II (1928): 153-189, pl. 12-13.
- Noskiewicz J. 1948. Dodatki i uzupełnienia do „Zarysu zoogeografii polskiego Podola” R. Kuntze i J. Noskiewicz. Kosmos, Ser. A, 65: 117-149.

ul. Nowiniarska 12 m 32, 00 - 235 Warszawa